

TRIGLAVA

LETO XI.

25. OKTOBRA 1958.

ŠTEV. 233.

PIJ XII.

Tistega meseca, ko je padla Češkoslovaška, je bil izvoljen za naslednika sv. Petra kardinal Pacelli, ki si je privzel ime Pija XII. In minilo je komaj šest mesecev, ko je že sporočal napadenemu poljskemu narodu simpatije katoliške Cerkve. Že to kaže, da je vladal v izredno težavni dobi, ki utegne biti v zgodovini tudi za Cerkev označena ena med najtežjimi. Vendar pa je treba reči, da je papež Pij XII. vodil v času svoje vladavine Cerkev izredno spretno in jo je obvaroval nesreč, najsi je zmagoval Hitler ali Zavezniki, ne da bi prekinil stike z enim ali z drugimi.

Ni uspel, da bi prepričal Hitlerja o norosti njegovih vojnih pohodov. Ko je bilo jasno, da je vojna izvršeno dejstvo, se je postavil na dosledno nevtralnost stališče, čeprav je istočasno vključil ves organizacijski aparat Cerkve v lajšanje bede in strahot vojne - za krščene in nekrščene. Bil je v izredno težkem položaju, kajti njegovi verniki so se nahajali na obeh straneh fronte in ni hotel niti enim niti drugim izpostaviti preganjanju. Že leta 1940. je objavil svojih znamenitih pet točk kot podlago novega, boljšega reda in miru, ki so avgusta naslednjega leta našle dokaj podobno obliko v Atlantski listini. Odklonil je nemško prigovarjanje, naj pred Zavezniki zapusti Rim in odločno je že prej zavrnil nemške poskuse, da bi odobril nacistični pohod na Rusijo. Toda na drugi strani je kasneje prav tako zavrnil poskuse, da bi se katoliška Cerkev postavila na ameriško stališče, kar zadeva odnose do Rusov. Leta 1951. je poslal osebnega odposlanca v Ameriko, ki je tamkajšnji hierarhiji v njegovem imenu obrazložil, da Cerkev ni v sporu z ruskim narodom ampak le z brezbožnim komunizmom.

Po končani vojni je prejel zahvalo zmagovitih Zaveznikov za vsa njegova prizadevanja, ki so olajšala položaj vojnih ujetnikov. Poizvedovalna služba, ki jo je iz Vatikana naročil organizirati po vsem svetu, je v času vojne opravila preko sedem milijonov in pol poizvedb poleg tega, da je vatičanski informacijski urad strogo nevtralnost objavljala poročila obeh strani in za to žel obilo jeze na fašistični strani.

Šele zgodovina bo mogla soditi o sadovih tega Njegovega nevtralnega stališča v času druge svetovne vojne, vendar pa nihče ne bo mogel mimo dejstva, da je bila Njegova odgovornost neizmerna.

Pij XII. ni doživel, da bi svetu zavladal Mir, ampak je bil soočen z novo vero Materije in Nasilja, ki pa jo je obsodil s tako jasnostjo in neizprosno, da je v kali onemogočil morebitne odpade, ki bi jih sicer lahko zagrešili katoličani v svoji naivnosti, nevednosti ali dobri veri, kar bi lahko načelo enotnost Cerkve. Njegova zasluga je, da stoji proti komunizmu danes idejno in organizacijsko pripravljena Velesila, s katero morajo računati komunisti, pa čeprav 'nima papež nobenih divizij?

Asketske postave, izredne delavnosti - v dvanajstih mesecih je n. pr. govoril 132 govorov v sedmih jezikih! - in svetniškega značaja, je razumel novo dobo znanosti in tehnike in modro vanjo vključil Cerkev, ki kljub viharjem zadnjih dveh desetletij stoji močna in enotna v nauku in organizaciji. Storil je odločilne korake, da je naredil Cerkev še bolj vesoljno, pa naj je šlo za deitalianizacijo kardinalskega kolegija ali vzpostavitev domače hierarhije v Aziji in Afriki. V duhovnem oziru je Cerkev pomladil zlasti v liturgiji, razglasil je dogmo o Marijinem vnebovzetju ter proglasil 168 blaženih in 33 svetnikov.

Naj počiva v božjem miru!

LETA OSEMNAJSTEGA

Na letošnji 29. oktober obhajamo štirideseto obletnico, ko se je za Slovence zrušila večstoletna avstrijska državna zgradba. Rušila in porušila jo je avstro-ogrska hegemonija, ki še v 20. stoletju ni hotela priznati istih pravic vsem narodom Dvojne monarhije.

29. oktobra ne moremo obravnavati ločeno. To tudi ni bil dan kakega samostojnega revolucionarnega dejanja. 29. oktober 1918. leta je le člen v verigi dogodkov, ki so se pričeli z Majniško deklaracijo 1917. in končali s 1. decembrom 1918. Ta dan je bil vsekakor viden korak v našem narodnem razvoju, toda revolucionaren pa gotovo ni bil, čeprav ga nekateri poskušajo prikazati. Tiste dni so namreč vsi habsburški narodi proglašali svojo samostojnost, vključno sami avstrijski Nemci, dočim je avstrijska uprava z armado vred že razpadla. Mi smo bili celo med zadnjimi, ker so drugi narodi manifestirali pred nami in si sami postavljali narodne vlade, pri nas pa na 29. oktobra to nikomur še na misel ni prišlo. Šele dva dni kasneje se je na to spomnil dr. Janko Brejc, vlado pa nam je formalno imenovalo zagrebško Narodno vijeće, po tem ko sta jo po hudih prepirih dejansko sestavila dr. Brejc in dr. Ivan Tavčar; v njej je bilo sedem klerikalcev, pet liberalcev in en socialist. Kaže, da je torej že tedaj "ključ" predstavljal pravi gordijski voz. (Ali se ni ista pesem ponavljala 25 ali 26 let kasneje v Slovenski zavezi ali Narodnem odboru...?) Predsednik te "revolucionarne" vlade je bil Josip vitez Pogačnik, ki je še istega dne - 31. oktobra 1918. - sporočil avstrijskemu ministerskemu predsedniku, da bo Narodna vlada prevzela posle v slovenskih deželah in ga prosil, naj da zadevni nalog deželnemu predsedniku v Ljubljani, - kakor je tako idilično popisal Albin Prepeluh, - čeprav je bila Lammascheva vlada na Dunaju brez moči in je celo prejšnji dan sama priznala samodlobo narodov. (Ali se ni podobno zgodilo skoro 27 let kasneje, ko se je tajnik Narodnega odbora za Slovenijo opravičil Rösenerju za nekorektno ponašanje...?)

Niti najmanj ne drži, da bi 29. oktobra Slovenci proglasili svojo slovensko državo; proglašeno je bilo zedinjenje s Hrvati in Srbi v Državo Slovencev, Hrvatov in Srbov, živečih na ozemlju b. Avstro-Ogrske.

Treba je tudi pripomniti, da so bili tiste dni naši politični voditelji doma čisto brez orientacije - dr. Korošec je bil že v Švici - in pasivni. Šele Ivan Hribar je na lastno pest dal pobudo za ljudsko manifestacijo, toda razvoj je šel takrat vsako uro dlje in je do same manifestacije 29. oktobra že tako napredoval, da je bila proglašena - Jugoslavija.

Vse to so zgodovinska dejstva, čeprav so trpka za koga in jih nekateri utegnejo ob letošnjih proslavah zamolčati.

Kljub takim nerodnostim, ko je odpovedalo naše politično vodstvo in se vozilo na repu dogodkov, se je vendar treba spominjati 29. oktobra, ko se nismo Slovenci z nobenim vladnim dekretom - vlade niti imele nismo! - ampak z ljudsko manifestacijo, četudi je bila pozna in omejena na Ljubljano in širšo okolico, izrekli proti Habsburžanom in za zedinjenje s Hrvati in Srbi v svoji državi.

Toda ta akt bi bil gotovo učinkovitejši in zares revolucionaren, če bi že prej sklicali Kranjski deželni zbor, nanj povabili poleg državnih tudi deželne poslance iz vseh slovenskih dežel, tam proglasili Zedinjeno Slovenijo in njeno vključitev v skupno državo s Hrvati in Srbi, tam postavili svojo narodno vlado odločnih in delavnih ljudi in predvsem poskrbeli, da bi ta razpolagala z oboroženo silo, ki bi kasneje lahko reševala našo Koroško. Toda politiki, ki so se vozili na repu dogodkov, gotovo niso mogli predstavljati revolucionarne sile niti ne vlivati dovolj zaupanja v ljudi, da bi ti hoteli ostati pod crožjem in braniti našo narodno stvar.

Ti majhni dogodki okoli 29. oktobra kažejo v malem našo nepripravljenost in nezrelost, ki se je v naslednjem letu v tako tragični obliki in s tako žalostnimi posledicami pokazala ob dogodkih na Koroškem. Narod je bil idejno pripravljen na velike dni razpada Avstro-Ogrske in bi brez dvoma bil voljan izpolniti zahtevo Domovine, toda narodni vodniki so bili brez glave, nedorasli nalogam, ki jih je postavil čas.

ŠOLE NA KOROŠKEM

Naš list je bil septembra že v tisku, ko je bil 22.9.1958. objavljen odlok koroškega deželnega glavarja, na podlagi katerega lahko starši šoloobveznih otrok na dvojezičnem ozemlju vložijo do 7. oktobra prošnjo na okrajno šolsko oblast, da njihov otrok ne bi bil deležen dvojezičnega pouka, kar bi praktično pomenilo, da bi bil zanje pouk le v nemščini. Deželni glavar je temeljil svoj sklep na neki določbi iz leta 1905. in na odloku zveznega ministra za prosveto z dnem 8.8.1947. glede izvzema pouka tujih jezikov, ki je bil mišljen kot olajšava za manj nadarjene učence. Ni treba biti posebno bister, da človek ne bi mogel sklepati, da gre pri tem sklicevanju v bistvu zgolj za pretvezo da se ugotovi šovinističnim nemškim organizacijam na Koroškem, ki se že nekaj časa sem z vso vnemo in na razne načini zaganjajo v Slovence.

Če bi bil odlok g. Wedeniga izvršen, bi bila s tem praktično obsojena na smrt dvojezična šola, ki jo je 3. oktobra 1945. uvedla koroška deželna vlada in jo 11. septembra 1957. potrdila tudi dunajska zvezna vlada. Ta sklep je določil, da naj se na dvojezičnih šolah v prvih treh razredih osnovnih šol vrši pouk v slovenskem in nemškem jeziku, v ostalih petih razredih osemletke pa samo v nemščini s tem dopolnilom, da naj bo tri ali štiri ure tedensko tudi pouk slovenskega jezika. Določba bi se morala izvajati na nekaj nad sto šolah, toda zaradi očitnega sabotiranja avstrijskih oblasti je bila v celoti uveljavljena le na petnajstih osnovnih šolah.

Proti odloku glavarja g. Wedeniga, ki je socialist, so se dvignili seveda vsi koroški Slovenci brez izjeme in tudi jugoslovanska vlada je vložila protest. O stvari je pisalo tudi tuje časopisje, vendar nam pa izid še ni znan, ko to pišemo, v kolikor bodo avstrijske oblasti stvar sploh reševale.

Ob vsej stvari nam prihaja na misel sledeče:

Odlok deželnega glavarja je protiustaven, ker je avstrijska Država na pogodba določila, da je "v upravnih in sodnih okrajih Koroške, Gradišanske in Štajerske s slovenskim, hrvaškim ali mešanim prebivalstvom slovenski ali hrvaški jezik dopuščen kot uradni jezik dodatno k nemškemu." Tako slovenščine torej ni mogoče smatrati kot tuji jezik, če je sploh mogoče jemati v poštev gornjo odredbo ministra za prosveto. Takega mnenja so tudi koroški Slovenci, ki so na protestnem zborovanju dne 30. septembra v Celovcu zahtevali od zvezne vlade, da v smislu zveznega ustavnega zakona predlaga ustavnemu sodišču, da razveljavi protiuustavni odlok koroškega deželnega glavarja. Toda pri tem ne razumemo, zakaj so se znova obrnili na zvezno vlado, ki jih je že tolikokrat razočarala. Zakaj se niso predstavniki koroških Slovencev takoj sami odločili in na pristojnem sodišču izpodbijali veljavnost Wedenigovega odloka? Bojimo se, da zvezna vlada ne bo nič storila in da bodo koroški Slovenci postavljeni pred izvršeno dejstvo.

Dalje se je bilo bati, da tudi jugoslovanska vlada zaradi pobratinske politike do avstrijskih socialistov in zaradi gospodarskih koristi ne bo priskočila na pomoč koroškim rojakom. Toda splošna reakcija na Koroškem je bila med Slovenci tako enodušna, da tudi komunistično vodstvo Zveze slovenskih organizacij ni moglo pluti proti toku in je sodelovalo na omenjenem zborovanju 30. septembra. Šele za tem, 4. oktobra, je prišlo do jugoslovanskega protesta. Ali bo ostalo le pri tem? V Ljubljani sta prof. dr. Stanko Škerlj in bivši rektor univerze dr. Fr. Zwitter pokazala, kaj je treba storiti: protestni krik Jugoslavije se naj čuje do Organizacije združenih narodov, kajti vprašanje slovenske manjšine je mednarodno vprašanje.

Koroški Slovenci čisto prav čutijo, da bi to bil le nov korak proti likvidaciji manjšine, kajti vprašanje dvojezične šole postavlja na tehtnico odnošaje bodočih rodov dvojezičnega ozemlja in s tem vprašanje same manjšine. Pričakujemo zato, da jih jugoslovanska vlada ne bo pustila na cedilu, pa četudi bi zaradi tega Jugoslavija utrpela gmotno škodo, in da bodo tudi svobodni Slovenci širom sveta, vključno naši izseljenci vseh barv, pred svobodnim svetom podprli stvar naših rojakov in moralno vplivali na jugoslovansko vlado, da vztraja do konca.

NEOPRAVIČENE URE

Z zamudo so septembra v Sloveniji začeli novo šolsko leto. Otroci so bili pač veseli, da so imeli daljše počitnice. Učiteljem bi pa moral sam Čolaković pisati opravičila za zamujene šolske ure, saj je on nekak prosvetni minister. Zamudo je povzročila šolska reforma. Spet enkrat so titovci spreminjali šolski sistem. Čolaković, ki ima trgovsko šolo, je pred sedoval nad sprememba, bami z visokega marksističnega prestola. Kot že tolikokrat preje, so spremembe spet enkrat povzročile zmešnjava, tako da niso o pravem času mogli začeti novega šolskega leta.

Titovci bolehajo na spremembah, ki jih slabo premislijo. Oči se jim svetijo v reformatorskem ognju. Počutijo se velikani, ki preobražajo svet. Domišljajo si, da so veleumi, ki črtajo življenju nova pota. A v resnici teče življenje po svoje in prej ali slej se morajo zamišljene reforme prilagoditi možnostim in dejstvu. Tako se godi v gospodarstvu, v državni upravi, v šolstvu - povsod, kamor jih žene neutešena želja po preobranju sveta in osebnem uveljavljanju.

S tem šolskim letom je prišel v veljavo novi zakon o šolstvu, ki so ga po dolgi javni razpravi na hitro sprejeli v skupščini pred poletnimi počitnicami. Javna razprava je bila dokaj izčrpna in je v glavnem pokazala splošno razpoloženje proti korenitim spremembam v šolskem sistemu. Posebno učitelji so svarili pred uvajanjem nepreizkušenih metod v šole. Toda zakon je le prišel skozi, kot so si ga prvotno zamislili snovalci, ki so pač dobro podkovani v marksizmu, a se na šolstvo bolj malo razumejo. Predvsem nimajo smisla za dejstvo, da je reden tok učenja v šolah veliko vreden.

Kot šole za osnovno izobrazbo so uvedene osmoletke, kjer je pouk za vse enak. Vsak otrok mora skozi to šolo. Za nekatere se bo z osmoletko šolanje končalo, a kdor misli nadalje študirati, bo šel na gimnazijo ali v tehnično šolo. To je glavna sprememba novega zakona. Ukinjene so torej nižje gimnazije in raztegnjene osnovne šole, ki se jim vljudno in zapleteno pravi šole za osnovno izobrazbo. Tako so na glavo postavili prejšnji sistem, ki so ga pred leti oznanjali kot najnovejšo pridobitev modernega šolstva. Na enostaven način, da so vse razrede osnovnih šol nad četrtim imenobali gimnazije, so takrat bili namreč dosegli, da je vsak kmečki otrok hodil v gimnazijo. Zdaj nihče ne bo hodil v gimnazijo pred 14 letom. To je trenutno najnovejša pridobitev socialističnega šolanja. Vsak otrok ima na papirju enako osnovno izobrazbo in tako enako možnost za nadaljnje študiranje.

V glavnem je to spet le igra z besedami. Prejšnja reforma ni dosegla, da bi čez noč v vsakem rovtarskem kraju zrasla gimnazijska poslopja in bi za vse šole naenkrat bilo dovolj primernih profesorjev. Šole so bile zanikrne kot preje, čeprav so nosile imeniten naslov nepopolnih gimnazij. Po prvem navdušenju so pričeli odpravljati tudi te imenitne naslove. Sedanja reforma tudi ne more doseči nemogočega. Nižje gimnazije so postale pač del osmoletk, a višje gimnazije so ostale, kot so bile. S tem se je odprlo nešteto vprašanj, na katere reformatorji niso izvolili misliti v naprej.

Prvo je vprašanje šol. S spremembo naslovov se število poslopij ne izpremeni, niti ni poslopij mogoče razrezati na kose kot potico. Kje bo osmoletka? Ali v bivši osnovni šoli ali v gimnaziji? Če v prvi, ne bo imela dovolj prostora, ker bodo zdaj tudi bivši nižji gimnazijci hodili vanjo. Če v drugi, kje bomo nastanili prave, velike gimnazijce? Drugo je vprašanje učiteljev. Profesorji so preje učili osem razredov, a zdaj jih bodo imeli le štiri na gimnazijah. Ali naj torej nekateri predsedlajo na osmoletke? Morda bo moral profesor slovenščine učiti abecedo v prvem razredu, profesor matematike pa poštevanke. Bolj verjetno je, da bodo učitelji z učiteljskim primorani poučevati v višjih razredih osmoletke, predmete, o katerih imajo presneto malo pojma.

Tretje je vprašanje učnih načrtov. Ali naj v osmoletkah prilagode pouk zabitim ali bistrim učencem? Učenci, ki jim je šola deveta briga, bodo po končani šoli prav lahko zelo dobri delavci. Toda sedeli bodo v istem razredu z učenci, ki bodo hoteli iti naprej na gimnazijo. Zakaj bi prve recino pitali z matematiko, ki jim za vse na svetu ne gre v glavo in ki je nikdar na tem svetu ne bodo rabili? Ali naj zato drugi puste algebro do višje gimnazije? Kako bodo ujeli dovolj znanja v štirih letih do ma-

PIJ XII. IN SLOVENCİ

S papežem Pijem XII. smo izgubili Slovenci kot katoličani svojega verskega poglavarja, kot narod pa prav gotovo svojega največjega prijatelja v zunanjem svetu. Za "velike" so navadno majhni narodi le drobiž, s katerim poravnavajo medsebojne račune, Pij XII. pa nas je poznal, cenil in ljubil. Vedno se je zanimal za nas in pomagal, da si velike katastrofe, ki je Slovence s komunizmom zadela ni mogel preprečiti.

V maju 1939. - kmalu po izvolitvi - je bila v avdijenci pri njemu večja skupina Slovencev; želel je, da so se zbrali prav ob njem, presehnili jih je z nagovorom v slovenščini. Dasi samo nekaj besed, vendar je s tem pokazal, da so mu prav tako pri srcu majhni narodi in morda še bolj, ker se morajo mnogo bolj boriti za svoj obstanek kot veliki.

Slovenci so potem prihajali k njemu, posamezniki in skupine, za vse in za vsakega je imel toplo besedo tolažbe in poguma. Zlasti po zadnji vojni, ko so prihajali kot k Jobu potožiti narodno nesrečo, smo bili zanj "narod, ki trpi", "narod, ki take usode ni zaslužil"...

Svet je z njim izgubil velikega duhovnega učitelja in vodnika, saj je bil papež prvi v duhovnem in moralnem boju proti nacizmu, komunizmu in vsem oblikam totalitarizma. Dasi je sprejemal "mase" pri avdijencah, zanj mas ni bilo. Oziroma zanj je bil posameznik prav toliko vreden kot "mase". Človek je po Bogu ustvarjen za poseben cilj, zato ima svoje dolžnosti, pa tudi svoje pravice. Zato je vreden enake pozornosti, pa najsi bo kralj ali berač. Tako je sprejemal kmete in delavce, advokate in bankirje, pesnike in zdravnike, mornarje in čebolarje, psihiatre in vojake, vse in vseh poklicev.

Zadnjikrat sem ga poslušal letos prvega maja pri Sv. Petru v Rimu, kjer je bilo zbranih okoli dvajset tisoč delavcev in med njimi tudi skupina Slovencev iz Slovenije. Njegova beseda je še vedno razodevala tisto duhovno moč, kot jo je takrat pred devetnajstimi leti, dasi se je čutilo, da telesne moči že pešajo.

S Pijem XII. je tudi za Slovence legel v grob velikih, kot jih je malo v našem stoletju. Izgubili smo učitelja in vodnika, pa tudi prijatelja, ki nas je ljubil. R.I.P.

I. Kunstelj
župnik

ture, tako da bodo "zreli za visokošolske študije"? Četrtilič je s tem v zvezi vprašanje učbenikov. V poletnih počitnicah pač ni bilo mogoče natisniti novih učbenikov za vse predmete, tudi če bi se odločili glede novih učnih načrtov. In tako dalje.

Najvažnejše vprašanje je pri tem komaj načeto. Tiče se splošnega pomanjkanja v šolstvu. Manjka šol, manjka učiteljev, manjka učbenikov. Redno imajo po šolah pouk v dveh izmenah, ponekod celo v treh. Razredi so prenatrpani. Otroci sede v starih, slabo prezračenih prostorih. Učitelji imajo preveč učencev, da bi jim mogli posvečati pozornost. Tega osnovnega vprašanja se reforma ni niti dotaknila. Ker šole zaradi novega zakona ne bodo rasle kot gobe po dežju in ker se učitelji ne bodo množili kakor zajci, bo šolstvo po novem v prav tako slabem stanju kot je bilo po starem. Zaradi zmede, ki smo jo nakazali, bo še nekoliko slabše. Vsiljuje se nam misel, da bi nekoliko več šolanja titovskih reformatorjem samim zelo koristilo.

UREDNIŠTVO

KLIC TRIGLAVA izhaja okoli 20. v mesecu in ga izdaja "Slovenska Pravda". Njeno mišljenje predstavljajo samo oni prispevki, ki so podpisani od izvršnega odbora. - Naročnina za list znaša v Vel. Britaniji £ 1.4.0 na leto odnosno 6/- na četrt leta, v Severni Ameriki pa \$ 3.50 za navadno in \$ 7.00 za letalsko dostavo, drugod pa odgovarjajoča protivrednost.

NAŠ NASLOV: BM/ TRIGLAV- LONDON- W.C.1.

PRED DESETIMI LETI

"V domovini je umrla mati g.dr.Al. Kuharja v visoki starosti 86 let.V januarju 1944.so Nemci ustrelili nje nega soproga, starega 82 let, pred njenimi očmi na dvorišču, a šest mesecev kasneje še sina kar za vogalom hiše, njegove otroke in ženo pa odvedli v Nemčijo, medtem ko so pokojno gospo kljub visoki starosti zaprli za dva meseca, dom pa razdejali.V poslednji uri je pokojnici stal ob strani njen sin, znan kot Prežihov Voranc, ki ji je kljub svoji komunistični zagrizenosti preiskrbel duhovnika.Pogreba se je udeležilo veliko ljudi, med njimi tudi veliko komunistov...Očividna demonstracija pa so bile glasne molitve ostalih udeležencev..." (KT št.5.)

"LONDON.Kratka vest...pravi, da je tja prispel č.g.Ignacij Kunstelj, ki bo odslej naš dušebrižnik v Angliji.Prispel je iz Hamburga."(KT 5.)

"...Iz 29.oktobra in dogodkov za njim pa moremo potegniti velikirak da namreč z zanikovanjem narodne individualnosti, z nasilji in političnim ustrahovanjem ni mogoče rešiti problema človeškega sožitja, katerega osnovni problem je baš problem svobode, ki se mu nihče ne more izogniti ali ga odpraviti, kvečjemu ga lahko za gotovo dobo odgodi...Človeštvo namreč lahko cvete in se razvija samo, če je svobodno."Svoboden pa je človek tedaj, ko se nikogar ne boji"/Patiet/, ko je v svojih mislih, besedah in dejanjih nezavezan, ko je gospodarsko samostojen in socialno zdrav, priznavajoč samo npravne zakone, ki mu jih je dal Stvarnik, ki ga priznava za svojega Boga, in pravni red, ki si ga je človek postavil potom svojih političnih svobodnih zastopnikov..."

(KT št.6.)

POD ČRTO

Na nedavnem razpravljanju o delavski udeležbi pri upravljanju podjetij, ki ga je priredil Kongres za kulturno svobodo na Dunaju, udeležili so se ga pa zastopniki delavskih zvez, delodajalcev in razni sociologi iz osemnajstih dežel, so prišli do nekakega neformalnega a obenem paradoksalnega združka, da je zahteva po delavčevi soudeležbi na upravi podjetij najšibkejša v tistih deželah, kjer so delavske zveze najmočnejše, tako v sev.Ameriki, Angliji in v Skandinaviji.Tu delavci lahko dosejajo svoje cilje z uporabo svojih enotnih močnih organizacij, ki jih praktično noben delodajalec ne more ignorirati.Po drugi strani sta pa n.Pr.Nemčija in Avstrija legalizirali delavske svete z gotovimi pravicami.Kot je bilo pričakovati, so na kongresu razpravljali tudi o jugoslovanskem poskusu, ki so ga titovski odposlanci označevali kot najdalekosežnejšega in najboljšega.Toda pokazalo se je, da tej hvali navzoči niso v posebni meri nasedli in so izrazili svoje dvome, češ da je vse stvar čisto politične narave - v boju med stalinizmom in titoizmom, da je delavsko samoupravljanje le druga beseda za komunistično kontrolo in da nimajo delavci nobene obrambe pred birokratično državo in porajajočim se "novim razredom" direktorjev, kajti delavske zveze niso niti svobodne niti obstoja v državi opozicionalna politična stranka.

Zagreški "Vestnik v sredo" je razpisal anketo med svojimi naročniki, kaj mislijo o tujih turistih, ki so letos obiskali Jugoslavijo. O Nemcih so rekli, da jih ne sovražijo kljub vojni in da tako radi fotografirajo, da odložijo kamero samo tedaj, kadar se jim zahoče korazec Dingača ali šiljce slivovice. Najbolj so priljubljeni obiskovalci iz Belgije, Holandske in Skandinavije, ker se obnašajo skromno, obzirno in spoštljivo in komaj pokažejo, da so tujci.Amerikanci so kajpak najbolj radodarni, ker pač imajo, kar jim to omogoča. Skandinavci potrpežljivo pokušajo vsako vrsto alkohola, ki jim še ni znana.Rajši imajo slivovko kot pa Postojno in konjak jim je bolj pri srcu kot pa Jadran.Holandci uporabijo vsak prosti čas, da se bašejo z mesom, Avstrijci pa da igrajo badminton.In Angleži? Ti se pa najbolj zabavajo na obali, prizadevajoč se z vsemi možnimi načini, da bi pred prevročim soncem obvarovali svojo blede polt.Sicer pa je njihova glavna zabava, da posedajo v senci v skupinah - in se sploh ne zabavajo.

Čeprav je v Angliji katoličanov samo 10% vsega prebivalstva, večkrat kak katoličan zasede vplivno ali odločilno mesto.Tako je bil postavljen za novega načelnika imperialnega generalšataba general Sir Francis Festing, ki je konvertit. V pretežno anglikanski državi je to mogoče, ker je demokratična in spoštuje vsako človekovo prepričanje. Tič

LOJZE ZUPAN:

ZMAGA BREZ MIRU

/Povzetek 1. članka: Potek dogodkov in napake Zaveznikov v 2. svetovni vojni so vodile k prodoru sovjetskih čet in s tem komunizma v srce Evrope. Anglija je bila prisiljena stopiti v vojno, da bi ponovno vzpostavila ravnotežje sil, - nujno za zavarovanje britanskih interesov - ki je bilo porušeno z nemškim napadom na Poljsko. Odbijanje Amerikancev, da bi poleg strateških činiteljev jemali v obzir tudi politične ter njihovo tradicionalno nezaupanje do Britancev sta v veliki meri oslabili zavezniški položaj v Evropi. - Težavna situacija na ruskem bojišču je narekovala potrebo po "drugi fronti" na zapadu. Medtem ko so Amerikanci obljubili Sovjetom, da bodo Zavezniki začeli drugo fronto z napadom preko Kanala že 1942., so Angleži smatrali, da je francoska obala premočno branjena in da je treba z napadom v Sredozemlju preprečiti spojitve nemških in japonskih armad pri Indijskem oceanu. Amerikanci se z Angleži niso strinjali, toda radi neuspelega napada Kanadčanov na Dieppe, so končno le skupaj z Britanci napadli in pregnali Nemce in Lahe iz sev. Afrike in s tem odprli zavezniški mornarici pot na Vzhod. Sovjetom to ni bilo všeč in so obtožili Amerikance prevare. Po končani kampanji v Afriki je nastalo vprašanje nadaljnjih operacij tamošnjih zavezniških edinic./

Jugovzhodna Evropa ali Pacifik?

Churchill je predlagal, naj te čete porabijo za napad na Sicilijo, kar bi po njegovem mnenju verjetno povzročilo padec Mussolinija in imelo nedogledne posledice v Nemčiji in zasedenih deželah. Iz Italije bi Zavezniki tudi lahko bombardirali tovarne, ki so jih Nemci preselili na vzhod izven območja letal iz angleških oporišč, in pa romunska petrolejska polja. Britanci so bili tudi za to, da poskusijo spraviti v vojno Turke. Toda načelniki ameriškega glavnega stana se s temi idejami niso strinjali, ker so se stvari precej nepovoljno razvijale na Pacifiku in se jim je zato zazdelo, da bi bilo treba podvzeti večje operacije napram Japoncem, predno se ti dodobra vgnezdijo v zasedenih področjih. Da bi olajšal ta strah, je Churchill izjavil, da bodo vse britanske in Commonwealthove sile na razpolago za poraz Japoncev, čim bo premagan Hitler. Poudaril je tudi, da je potrebno vršiti na Nemce v Sredozemlju stalen pritisk, da bi tako ustvarili boljše pogoje za napad preko Kanala. Roosevelt se je s tem strinjal in da bi borbo proti Hitlerju še bolj poudaril, je skoval formulo o brezpogojni kapitulaciji, katere posledice takrat ni nihče predvideval, a so se pokazale kasneje, ko se je nemški odpor podvojil in ko celo ona mala opozicija Hitlerju ni mogla sprejeti tako nemogočih pogojev.

Stalin je dobro razumel pomen tega načela, toda se mu ni zoperstaval, čeprav je vanj odkrito podvomil, ker mu je pač zagotavljalo, da bodo sovjetske čete lahko korakale brez skrbi o kakem premirju. Totalna zasedba Nemčija je odprla Stalinu velike perspektive za bodočnost - vse je bilo odvisno od vojne sreče in brzine, s katero bi sovjetske čete napredovale v srce Evrope.

Odločitev o invaziji Sicilije je padla v Washingtonu v aprilu 1943. Ameriški vojaški krogi se s čim večjim niso mogli sprijazniti. Edino, kar so dovolili Eisenhowerju, je bilo to, da "izkoristi invazijo Sicilije za take akcije, ki bi eventualno povzročile padec Italije". To je bila predvsem posledica ameriškega nezaupanja v britanske in zlasti Churchillove načrte. Na washingtonski konferenci je namreč Churchill zagovarjal vzpostavitev mostobrana na dalmatinski obali, preko katerega naj bi Zavezniki podpirali gverilce v Jugoslaviji in Albaniji z orožjem, opremo in komandosi. Churchill je izrazil bojazen, da bo ravnotežje sil po vojni tako izven ravnotežja, da ne bo med Vel. Britanijo in Sovjetsko zvezo obstajala v Evropi prav nobena druga močna sila. Predlagal je zato, da bi bilo potrebno zato vzpostaviti močno Francijo, Podonavsko federacijo, ki naj bi nadomestila bivšo Avstro-Ogrsko, in pa Balkansko federacijo. Amerikanci, ki niso imeli v Evropi nobenih interesov, so zato prišli do prepričanja, da Churchillovi vojni predlogi sovpadajo s političnimi in da morajo zato paziti, da ne bodo Britanci z ameriško pomočjo pojačali svojih imperialističnih pozicij.

Danes je poznano dejstvo, da Amerikanci tudi niso hoteli britanske pomoči v vojni proti Japoncem, ker niso hoteli osvoboditi dežele na Daljnem vzhodu le pred Japonci marveč tudi pred Britanci. Roosevelt je celo pritiskal na Churchilla, da preda Hong-Kong Cankajšku kot izraz dobre volje in tako dalje. Amerikanci so bili recimo odločeni, da ne pustijo Francozov in Holandcev nazaj na Daljni vzhod in da morajo njihove kolonije dobiti neodvisnost. Samo gotove obljube so rešile Francoze in Holandce v tem pogledu. Kaj se je nato zgodilo v Indokini in Indoneziji je poznana stvar. Churchill ni bil istega kova in je 10. decembra 1942. leta izjavil v Mansion House: "Nisem postal kraljev prvi minister, da bi predsedoval likvidaciji britanskega imperija." Zelo malo je bilo tudi poznano doslej, da je Roosevelt hotel uporabiti Atlantsko karto predvsem, da bi prisilil kolonialne sile in zlasti Veliko Britanijo, da se odpovedo svojim kolonijam in da se je Churchill temu uprl, češ, da naj kolonije dobe samoupravo in eventualno neodvisnost v sklopu Commonwealtha. Nikakega dvoma ni, da so se anglo-ameriški odnosi med vojno razvijali na dveh različnih linijah in da je to nujno vplivalo na vojaške in politične poteze, katere so Sovjeti spretno izkoriščali. Največja napaka je bila nedvomno ta, da Amerikanci niso imeli nikakih političnih ciljev v Evropi, katere naj bi zasledovali vojaškim potom. Njih je zanimala samo vojaška zmaga. G.A. Harrison, eden izmed uradnih ameriških vojnih zgodovinarjev, pravi v svoji knjigi "CROSS-CHANNEL ASSAULT" (Napad preko Kanala): "Ameriško vrhovno poveljstvo (Joint Chiefs of Staff -op.pr.) je nameravalo podvzeti akcijo zgolj z vojaškega vidika in voditi račun o političnih posledicah samo v toliko, v kolikor je potrebno, da se jim izogne. Ta namera je odražala popularno obsedenost, da je treba zmagati čim hitreje in čim ceneje, - obsedenost, ki je polagala zelo malo važnosti na položaj Amerike po vojni." Roosevelt sam je moral biti zelo oprezen, da ga ne bi kritiki obsodili, da podpira britanske politične cilje. Ločitev politike od vojne je šla celo tako daleč, da je bil ameriški zunanji minister Cordell Hull izločen iz Rooseveltovega vojnega kabineta, da se ja ne bi moglo trditi, da je bila neka vojaška operacija izvršena iz političnih razlogov.

To je tudi bil glavni razlog, da so bili zavezniki nesposobni izkoristiti kapitulacijo Italije. Ameriško vrhovno poveljstvo je vztrajalo na tem, da je treba sedaj prepeljati večino čet v Anglijo, da se pripravijo za invazijo Francije, a dovršen del transportnih in izkrcevalnih ladij poslati na Daljni vzhod. Toda predno je do tega prišlo, sta se Roosevelt in Churchill ponovno sestala v Quebecu.

Tam je padla odločitev, da se bo invazija preko Kanala izvršila 1. maja 1944. - pod pogojem, da Nemci ne povečajo svojih sil v Franciji, odnosno da jih povečajo samo do gotove mere. To je bilo namreč važno zaradi sorazmerno malega števila transportnih in izkrcevalnih ladij, ki so jih imeli zavezniki na razpolago v Evropi. Vzrok temu je bil baje v tem, da je admiral King izjavil, da ne more žrtvovati več ladij na račun tekočih operacij na Pacifiku. Toda kako jalov je bil ta izgovor, se je pokazalo na sestanku v Kairu novembra 1943., ko so Amerikanci pripeljali s seboj na predhodni sestanek s Stalinom, Cankajška in predlagali širokopotezno invazijo Burme, ki naj bi jo izvedli s četami iz Indije in Kitajske in amfibijskimi silami iz Bengalskega zaliva. Čeprav je bilo nedvomno važno, da se ponovno odpre kopna zveza s Kitajsko preko Burme, so Britanci protestirali proti takemu načrtu, češ da bo to razdvojilo sile in spravilo v nevarnost invazijo v Francijo. Ako ni dovolj ladij na razpolago za udarec preko Kanala, od kod dobiti ladje za izkrcaje v Burmi? Eventualen poraz invazije preko Kanala bi odložil končni udarec napram Nemčiji v nedogled in morda celo pripravil Sovjete do tega, da bi sklenili separaten mir. Položaj Tretjega Rajha bi se znatno ojačal.

Na koncu kairskega sestanka so Amerikanci stali pred izbero, - toda končna odločitev je padla šele v Teheranu.

Kakšno je bilo Rooseveltovo stališče napram Stalinu in Sovjetom? William Bullitt, tedanji ameriški veleposlanik v Moskvi, je zapisal sledeče Rooseveltove besede v svojem članku "HOW WE WON THE WAR AND LOST THE PEACE" (Kako smo dobili vojno in izgubili mir), ki je bil objavljen v LIFE 30. avgusta 1948.: "Ne vem, - toda dozdeva se mi, da Stalin noče nič drugega za svojo deželo kot varnost. Če mu dam vse, kar mu le morem dati in ne zahtevam ničesar v povračilo - nobless oblige - potem ne bo poskusil

ničesar anektirati in bo delal za to, da bo v svetu pravladala demokracija in mir." Marca 1942. leta je Roosevelt pisal Churchill: "Upam, da mi ne boš zameril, ako Ti odkrito povem, da smatram da bom lažje opravil s Stalinom kot pa Tvoj Foreign Office ali moj State Department. Stalinu smrdi mozeg vseh Tvojih vodilnih ljudi in meni, da ima mene rajši. Upam, da bo pri tem tudi ostal."

Teheranska konferenca se je začela 28. novembra 1943. s sestankom med Stalinom in Rooseveltom, na katerem je Roosevelt pojasnil, da se njegove ideje o vojni in miru ne skladajo docela s Churchillovimi. Na drugem sestanku, odnosno prvem skupnem sestanku, kateremu je prisostvoval tudi Churchill, je Roosevelt orisal vojaški položaj in poudaril težave na japonski fronti, ki ovirajo operacije v Evropi. Dodal je, da skupno s Churchillom smatra, da bi bila potrebna še ena ofenziva v Sredozemlju predno pride do glavnega napada preko Kanala, a da bi rad zvedel Stalinovo mišljenje predno se dokončno odloči.

Stalin je takoj odgovoril, da smatra invazijo Francije iz Anglije za najkrajšo pot do srca Nemčije in da pot preko Italije in Balkana ni pomembna. Kar se tiče Japoncev, bo Sovjetska zveza vrgla vse svoje sile proti njim, čim bo Hitler na tleh. Sovjeti bodo dali Amerikancem na razpolago oporišča, od koder bodo lahko skupno vodili operacije.

Ta Stalinova izjava je zadovoljila Amerikance in zlasti Roosevelta, ki je imel s tem v rokah argument napram admiralu Kingu, da lahko brez skrbi poveča število ladij za invazijo preko Kanala. Britanci, po drugi strani, niso sprejeli Stalinovega odgovora s prevelikim veseljem. Churchill je pripomnil, da se je treba odločiti, kaj napraviti z zavezniškimi četami na Sredozemlju v naslednjih petih mesecih predno bo prišlo do invazije in predlagal, da zavezniki zavzamejo Rim, prodrejo do Firenc in nato udarijo preko Jadranskega morja skozi Jugoslavijo v podonavska kotlino, kjer "podajo svojo desno roko Rusom". Istčasno naj bi zavezniki zasedli Dodekanez in skupno s Turki še grške otoke, - ako Turčija vstopi v vojno.

Stalinu seveda ti Churchillovi predlogi niso bili prav nič všeč in je predlagal, da Zavezniki udarijo v - južno Francijo v podporo napadu preko Kanala. Vztrajal je na tem, da akcije preko Balkana niso potrebne, ker so sedaj sovjetske čete v stanju uspešno tolči Nemce na vzhodni fronti in da samo vpad v Francijo lahko predstavlja resno pomoč sovjetskim četam. Amerikancem je Stalinova teza godila, ker so bili od vsega začetka proti "postranskim operacijam" in navdušeni za neposreden napad na atlantski zid. Ker se je Roosevelt strinjal s Stalinom, se je Churchill vdal, da se ne bi zapletel v politične spore s Sovjeti, v katerih je bilo skoro gotovo, da bi se Amerikanci držali vsaj ob strani ako že ne proti Angležem. Na koncu prvega dne teheranske konference je Roosevelt izjavil svojemu sinu Elliottu: "Nobenega razloga ne vidim, zakaj bi spravljali v nevarnost življenje ameriških vojakov, da bi zaščitili prave ali namišljene britanske interese na evropskem kontinentu. Nahajamo se v vojni in naša naloga je zmagati kar se da hitro in brez avantur." (Iz knjige Elliotta Roosevelta: "AS HE SAW IT"). (Bo še)

BEGUNCI DELAVCI

V založbi Manchester University Press je izšla knjiga J.A. Tannahilla: "European Volunteer Workers in Britain" (Evropski prostovoljni delavci v Britaniji), ki ima 143 strani in stane 18/-. Ni mogoče v kratkem pregledu podati vso vsebino knjige. Anglež je znan po točnosti in pedantnosti; tako je takoj v predgovoru povedal, da tista o "kolaboraciji" ne drži več (razen v redkih posameznih primerih). Radoveden požiraš stran za stranjo, da bi čim prej odkril še kako posrečeno.

V opisu narodnosti, iz katerih so prostovoljni delavci, poiščeš prvo Jugoslovane in treba je priznati, dobro nas je opisal.

Nato prikaže ves administrativni postopek nabiranja in izbiranja delavcev, organizacijo prevoza in stroške.

Najbolj zanimiva za našega človeka so pa avtorjeva opažanja, kako se življamo in kako gleda njihov svet na nas. V marsičem nismo izpolnili pričakovanja. Toda avtor nas ne obsoja, ko se še vedno "držimo ob strani", Pač pa poskuša razumeti. In v tem vidimo, da se vlada zaveda moralne odgovornosti, ker nas je sprejela, a to nam vliva mir in brezskrbnost glede bodočnosti - od tu nas ne bodo pregnali. Da, res je, slabo vstopamo v njihovo socialno življenje, vendar bi rekel, deset let prebivanja tu nam je že dalo pečat: - naturalization.

PISMA UREDNIKU

"KDO JE KRIV": G.urednik! V zadnji številki KT navaja g.Vrai trditev dr. Mačka, da so srbski člani jugosl.vlade v zamejstvu poskušali zvaliti odgovornost za vojni poraz na Hrvate in Slovence in dodaja, da je tudi sam čul razne Srbe v taboriščih, da so tako govorili. Iz dr.Mačkove knjige je razvidno (str.226), da mu je dal te podatke dr.Krnjević, ki ga pa ni mogoče smatrati za človeka, ki bi dal zanesljive podatke. Čeprav je brez dvoma res, da je večina Srbov v vladi smatrala krive Hrvate, so morali biti dva, trije krivili tudi Slovence. Ti poslednji Srbi so spadali med veliko-Srbe dr.Purićevega kova, za katere je cel svet kriv samo "čelik-Srbi" ne. Škoda, da je dr.Maček glede Slovencev nasedel dr.Krnjeviću. - Dalje me čudi, zakaj se g.Vrai toliko navdušuje nad "poštenjem" dr.Mačka, ko je ta priznal, da so se ob mobilizaciji uprli trije hrvaški polki. To so vendar gola dejstva, ki jih ne more nihče skriti. Dr.Maček pripoveduje tudi o podobnih dogodkih na srbski strani, n.pr., da so bile aktivnosti pete kolone v Beogradu organizirane od strani Dimitrija Ljotića, bivšega ministra za časa kraljeve diktature in vodje velikosrbskega fašističnega pokreta Zbor (str.205). - Kar zadeva Srbe po taboriščih je res, da jih je bilo največje število iz ozemlja NDH, zlasti Ličanov, ki imajo s Srbi iz drugih predelov skupno samo - vero. Te je mogoče prej imenovati pravoslavne Hrvate kot pa Srbe, kajti če ne bi bilo ustaških pokoljev, bi bili ti najvernejši podaniki Neodvisne države Hrvatske. Kot so bili nekoč njihovi očetje zvesti podaniki Franca Jožefa, so ti za časa avstrijske okupacije Srbije huje postopali s tanki Srbi kot pa sami Avstrijci. Od teh hrvaških Srbov tudi drugega mogoče pričakovati kot da trpajo v isti koži Hrvate in Slovence, kolikor zadeva krivdo za poraz. Če bi bil g.Vrai med vojno v Srbiji, Bosni, Hercegovini ali Črni gori, bi videl, da so mnogi Srbi krivili za poraz Hrvate - poleg srbske pete kolone, toda praktično ni bilo Srba v teh krajih, ki bi za to krivil tudi Slovence. Obče prepričanje je bilo, da so se edino Slovenci izkazali in postavili po robu Nemcem za časa aprilske vojne 1941. Koliko je to točno, ne vem, ker nisem bil v Sloveniji tedaj. Sicer pa je tudi odličen sprehod slovenskih izgnancev dokaz, v kakšnih časih so Srbijanci imeli Slovence.

S.L.

M.TRAVNIKAR: G.urednik! Že dvakrat ste objavili, nazadnje letos junija, članke Mirka Travnikarja o koroških slovenskih problemih. V njih ne vidim čisto nič drugega kot le nasedanje titovcem.

Dr.V.

RED ZA ZASLUGE?: G.urednik! V začetku avgusta se je na Voice of America raznesla vest, da bodo s 15.septembrom ukinjene albanska, gruzinska (georgijska) in slovenska oddaja. V zvezi s tem so nekateri pisarili vse mogoče, kar hudo diši po tem, da so nekateri gospodje lačni propagande o "zaslugah". Da bodo stvari postavljene na svoje mesto, dovolite, da ugotovim sledeče: Takoj ko so slov.nameščenci "Glasu Amerike" zvedeli za gornjo vest, in oni so bili kajpak prvi, so podvzeli korake na merodajnih mestih, da se odlok razveljavi. Pri tem so jim pomagali nekateri slov.prijatelji v Washingtonu, ki so takoj obiskali nekaj senatorjev in kongresnikov. Odločno se je za stvar zavzel senator Lausche, ki je takoj pisal direktorju USIA g.Georgia Allenu in takoj je bil 21.avgusta odlok preklican. "Ameriška Domovina" je o tem preklicu poročala 8.septembra in pri tem omenila, da je urednica "Zarje" ga.Leskovarjeva pisala nekaterim senatorjem, (datum ni bil na veden) in da je prejela odgovor sen. Dirksena 4.septembra. Najbrže izzvan zaradi te neortodoksne vesti, se je 19.sept.oglasil v istem listu dr.Puš, tajnik SLS in obvestil javnost, da je dr.Krek po prejemu vesti o ukinitvi oddaj "sredi avgusta poskrbel za izdelavo posebne spomenice o tem vprašanju in jo poslal znatnemu številu slovenskih ljudi v US s prošnjo, da posredujejo pri svojih kongresnikih in senatorjih, da se slov.oddaje ne ukinejo. Tudi sam se je obrnil na kongresnike in senatorje v tem oziru in prejel od njih zagotovila, da bodo posredovali v tem vprašanju." - Z ozirom na to SLS spomenico, so mogle zahteve za preklic odloka začeti "deževati" v urade kongresnikov in senatorjev šele proti koncu avgusta ali boljše v prvi polovici septembra, torej potem, ko je bil odlok o ukinitvi oddaj že preklican in ko je Kongres odšel na počitnice. Torej je "bistvena pripomoč široke skupne (Konec na 12. strani)

DVE RAZPRAVI

Fran Erjavec je eden naših najaktivnejših publicistov in morda edini v tujini, ki res vztrajno in sistematično orje po ledinah slovenske zgodovine. Še bolj kot s svojim sintetičnimi pregledi raznih obdobij slovenske ali jugoslovanske politične preteklosti, ki so zmeraj poučni in zanimivi, nam je razodel svojo zgodovinarsko vestnost s svojim široko zasnovanim delom o koroških Slovencih. "Koroški Slovenci" (zdaj so izšli štirje zvezki, pri Mohorjevi Družbi v Celovcu) nosi zgolj popularen prikaz življenja severne veje našega naroda izza naselitve. V njih je za preprostega bralca res veliko mikavnega, a njihov poglavitni pomen je vsekakor v tem, da so obogatitev slovenskega regionalnega zgodovinopisja. Avtor se pravilno zaveda, da so izčrpne, vsestranske obdelave posameznih historičnih pokrajin, od Goriške in Beneške Slovenije do Prekmurja, vogelni kamni znanstveno fundirane slovenske zgodovine. "Koroški Slovenci", s svojim novim materialom, s svojimi še neupoštevanimi viri, so torej tehten prispevek k zgodovinski literaturi.

Pred kratkim pa sta izšli dve novi Erjavčevi razpravi: "Klic Triglava" je natisnil njegovo temperamentno in jasno napisano analizo političnega dogajanja v prvi Jugoslaviji, z ne prav odgovarjajočim naslovom "Iz bojov za slovensko avtonomijo". Slovenska kulturna akcija v Buenos Airesu pa nam je, s posebnim odtisom iz svojega Zgodovinskega zbornika (ki je že v tisku), posredovala temeljitim Erjavčevim memoarskim prikazom "Avtonomistične izjave slovenskih kulturnih delavcev leta 1921". Obe študiji sta, kot pričevanja in kot prispevek k diskusiji, izredno dobrodošli, saj sta napisani s poznanjem predmeta in z očitno voljo po objektivnosti.

Erjavčev "prispevek k politični zgodovini prve Jugoslavije" - kot pravi podnaslov - je polemično priostren obračun s političnim dogajanjem v skupni državi med obema vojnama in trezna konfrontacija z vprašanjem Jugoslavije kot specifične skupnosti več narodov. V obeh aspektih te razprave, ki gleda kot vsako inteligentno pisanje zgodovine nazaj in naprej hkrati, je čutiti vročo prizadetost ob obravnavanju oseb, dogodkov in problemov in vztrajno hotenje, ugotavljati dejstva in zavračati lepe in nelepe legende in enostranske interpretacije, v skladu s spoznanjem, da je za vsako plodno orientacijo v človeških stvareh prvi pogoj - soočenje z resnico.

Ko piše o "romantični bajki" in realnosti jugoslovanstva, Fran Erjavec pravično poudarja pozitivno zgodovinsko vlogo ideje narodnega edinstva Slovencev, Hrvatov in Srbov v preteklosti in v prelomni dobi prve svetovne vojne; "brez tako močnega poudarjanja te bajke sploh ne bi prišlo do našega osvobojenja", pravi. Geslo o troimenem narodu pa je bilo v nasprotju z obstojem vsaj treh v različnih zgodovinskih podnebjih izoblikovanih nacionalnih individualnosti in nikakor ni moglo nuditi zadostno podlago za centralistično ureditev nove države. Da je do vidovdanske ustave in kasnejšega usodnega vztrajanja pri centralizmu vendarle prišlo, pripisuje avtor predvsem "prečanskim" unitaristom, nekonstruktivnosti hrvatske politike in rastoči moči parlamentarno neodgovorne vojaške in civilne kamarilje in ne toliko srbijanskim političnim strankam, dasi ne skriva, da so bili v prvi Jugoslaviji odločujoči element ves čas Srbi. Še posebno koristno se zdi Erjavčevo opozarjanje na vlogo "avtokratskih zakulisnih sil" dvora pri postopni likvidaciji jugoslovanske demokracije in pri onemogočanju lojalnega srbosko-hrvatsko-slovenskega sporazuma. Ta moment, kakor tudi nedvomni hegemonizem vodilnih srbijanskih krogov, sta vsekakor celo premalo poudarjena. Erjavec pravilno nalaga veliko odgovornost za nesrečni razvoj po 1918. letu t. im. "jugoslovanski" ideologiji in Radičevi nestanovitnosti, ne omenja pa iztreznjenja in nove politike Pribičevića in Radića (KDK) v 1927. in usodnem 1928. letu. Raznim srbijanskim radikalom in demokratom je za tisto odločilno dobo pač nepotrebno zmanjševati zasluge za vzdrževanje najbolj togega in jalovega centralizma in zasluge, da so v parlamentu podprli tisto zakulisne intrige, ki so uničile krhko jugoslovansko demokracijo in utrle pot 6. januarju.

Erjavčeve razprave tukaj ne morem v celoti rezimirati. Zelo razumna so njegova načelna razmišljanja o pogubnosti birokratskega centralizma in kreposti avtonomij (narodnih in krajevnih, občinskih). V slednjih vidi jedro demokracije in vir državljanske zavesti. Kot rdeča nit se vleče skozi njegovo brošuro seveda prepričanje, da bi se bila mogla Jugoslavija

utrditi samo s poštenim federalizmom in ne z zanikavanjem historičnih realnosti.

In vendar se zdi ta analiza v svoji graji in hvali nekako stariška, premalo usmerjena v odkrivanje prevladujočih silnic dogajanja. Avtor pravično opominja na razna dejstva, ki jih nacionalisti preradi potiskajo kot. Tako dejstvo je n.pr., da so vodstva demokratičnih srbijanskih strank ostala zunaj diktatorskih režimov, čeprav sta imela kralj in knez-namestnik pomočnike za izvenparlamentarno vladanje tudi iz njihovih vrst. Portret realističnega državnika Pašića je zanimiv, morda nekoliko idealiziran, a koristen je tudi kot pobuda za temeljito študijo. Kar je povedano o Radiću i Mačku pač ni navzkriž z dejstvi, a hrvatskega položaja v prvi Jugoslaviji, ki ga je celo Vilder označil za "nemogočega", ta obravnava nikakor ne prikazuje izčrpno in dovolj plastično. Vloge, na katero smo bili reducirani Slovenci, in še posebej meja Koroškeve politike, njenega značaja po 1934, se je brez dvoma treba globoko zavedati. Delež posameznikov v politični zgodovini je zares precejšen in vendar bi se dalo ob pričujočem orisu dobe 1918-41 pripomniti, da avtor ni zadosti podčrtal razvojnih elementov, ki so s morebitnemu, vseskozi načelnemu ravnanju opozicijskih voditeljev vztrajno upirali. Ne zdi se potrebno skrivati, da tudi med srbskimi demokratičnimi nasprotniki avtoritarnega režima ni bilo veliko stvarnega razumevanja federalizem in za legitimne nacionalne težnje Hrvatov in Slovencev. To se je znova potrdilo v letih emigrantske vlade v Londonu. Da je s hrvatskim ekstremizmom nastajal potem nekakšen circulus vitiosus in da slovenski oportunitizem k ozdravljenju ni prida pripomogel, je jasno. Tragika Jugoslavije je v tem, da se odločujoči faktorji niso o pravem času zavedeli, da jo je mogoče utrditi samo z zadovoljtvijo teženj njenih narodov. Njena tragika je v tem, da so jo pogosto skušali braniti proti tem težnjam in s tem ustvarjali antinomijo, ki ideji južnoslovanski skupnosti ni imanentna.

Erjavčeva razprava vsebuje še veliko dragocenih navedb in misli, ki jih tu ne utegnem omenjati. Poudarim naj še enkrat, da je vredna skrbnega branja in da bo koristna, tako mlajšim bralcem kot pričam opisane ga dogajanja.

(Nadaljevanje prihodnjic)

....0000000000....

B.Ž.

JUGOSLOVANSKA ARMIJA

ZA NAŠE PRAVICE

Jugoslovanski komunisti so se iz madžarske revolucije vsaj nekaj naučili: spoznali so, da morajo imeti zanesljivo vojsko, ki jih bo reševala, če bi kdaj prišlo do ljudskega upora. Zaradi tega so dali poklicni vojski izredne prednosti, med katerimi so zelo visoke plače. Polkovnik dobi okoli 80.000 din na mesec in majorju pritiče 60.000 din. Kaj to pomeni, vidimo ob povprečni plači v državi, ki je 15.000 din. Strokovnjaki smatrajo podoficirski kader enostransko izvežban, dočim pri vojakih ni velike razlike od onih iz 1941. leta. Vojska na splošno razpolaga z obilnimi sredstvi, saj porabi 1000 vojakov na poletnih vajah do 50 milijonov din, polovico po nepotrebem. To so veliki denarji, če upoštevamo, da letno pokličejo na vaje do 200.000 ljudi.

KPS

Koroške dogodke je Manchester Guardian komentiral v uvodniku, da je videti, kot da se Avstrija vrača v otroško dobo, da se ponša s svojo "zrelostjo". Brez dvoma da je za nemške otroke utrudljivo imeti polvico pouka v slovenščini, toda to da se nanaša le na okoli 100 šol. Nacionalisti pozabljajo, da je to pač cena, ki jo plačujejo, ker je Jugoslavija opustila zahtevo po južni Korpški in da so bile slovenske pravice zajamčene v Državni pogodbi. Stvar zdrave pameti je, da bi prišlo do kompromisa, zaključuje uvodnik.

Teden dni kasneje je Guardian objavil pismo urednika Klica Tri glava, ki pojasnjuje, da je dvojezični pouk le v prvih treh razredih in da je število Slovencev, ki se upajo izjaviti za Slovence, padlo v 48 letih za 60.000.

(ps)

ZAKLJUČEK PISEM UREDNIKU Z 10. STRANI

akcije, ki jo je sprožil dr. Krek" - kot piše dr. Puš - v časovnem nesoglasju s potekom dogodkov. Nimam nič proti temu, da se pove, da so se Slovenci zavzeli za to stvar, toda ni pošteno kovati iz tega politični kapital, kot je to storil dr. Puš. Naj bo zato zapisano, da so k nadaljevanju oddaj s ta kojšnjo akcijo po svojih močeh pripomogli baš oni anonimni prijatelji "slovenskega deska" pri Glasu Amerike, ki sicer ne spadajo v vrste S.L.S. a se kljub temu drže Kristusovega nauka: "Naj ne ve levica, kaj stori desnica..."

RAZGLEDI

KRNJEVIČEV POLITIČNI CREDO: V časopisu HRVATSKI GLAS, z dnem 18. avgusta 58., se jezi dr. Juraj Krnjević, glavni tajnik HSS, na g. Ostovića, ker ta v nekem drugem časopisu "prikazuje moje politično verovanje drugačno, kot je v resnici", G. Ostović tolmači namreč v časopisu ZAJEDNICAR neko izjavo dr. Krnjevića kanadskemu francoskemu časopisu LE DEVOIR, kot da bi bil dr. Krnjević pod gotovimi pogoji tudi za Jugoslavijo, oziroma za konfederacijo med Hrvatsko in Srbijo katera bi potem vstopila v evropsko skupnost. Dr. Krnjević pa trdi, da tega ni rekel, niti tako mislil, in izpove svoj politični credo takole:

"Kakršnakoli skupnost ki bi obstojala med Hrvatsko in Srbijo, bi se obrnila v oblast Beograda nad Hrvatsko. Kadarkoli se govori o federacijah ali konfederacijah med Hrvatsko in Srbijo to ni nič drugega kot plašč, pod katerim bi se moral hrvatski narod prepeljati žejen čez vodo pod oblast Beograda. A oblasti Beograda nad Hrvatsko hrvatski narod nikdar ni hotel. Prav gotovo noče tega sedaj, ko se vsakemu narodu bilo velikemu ali malemu prizna pravo do svobode in samostojnosti, če on od te zahteve ne odstopi. Hrvatska in Srbija sta lahko dobri prijatelji in dobri sosedi kot dve suvereni in samostojni državi, toda Hrvatska ne bo nikdar sprejela oblasti Beograda in Srbije nad seboj v nikakršni obliki. V korist Beograda in Srbije je, da to čimpreje uvidijo. G. Ostović bi naredil bolje, ko bi to napisal, kot pa da piše o 'dualističnih konfederacijah' med Hrvatsko in Srbijo, katere nihče noče in katere bi lahko služile le kot plašč za veliko-srbske imperialistične načrte".

Nevroza dr. Krnjevića se vidi v nerazumnem strahu pred Srbi in v verovanju da govori v imenu Hrvatov.

VELIKO-SRB HOČE JUGOSLAVIJO!? Dr. Slobodan Drašković, eden od vodij "jeklenih Srbov" je začel dvomiti, da je ideja Velike Srbije danes izvedljiva. V nekem svojem govoru, zabeleženem v časopisu SRPSKA BORBA z dnem 17. julija 1958., smatra, da čeprav je neobhodno "da imajo vsi Srbi svoje srbsko ozemlje in na njem svojo srbsko oblast" vseeno ne vidi možnost ostvaritve "srbske države", katero je prej zahteval:

"Kar se tiče skupne države, ali izključno srbske države, pravijo nekateri: mi nočemo nikakršne Jugoslavije, nočemo nikakršne skupne države, hočemo samo srbsko državo. To je lepo in krasno, a mi moramo računati z enostavnim dejstvom, ki je: ako bi v tem trenutku kot so stvari v svetu danes, na teh pozicijah ki jih držimo, s tem stanjem, kakršno obstoja danes v srbskih vrstah, rekli recimo Amerikancem in drugim velesilam, da mi ne želimo nikakršnega stika s komerkoli, da želimo čisto srbsko državo, bi se moglo zgoditi, da nam priznajo samo predkumanovsko Srbijo ali ono, katero so nam omejili Adolf Hitler in Josip Broz Tito, z malo Banata in s Črno Goro. A mi na to na noben način nočemo in ne moremo pristati iz enostavnega razloga, ker ta okrnjena Srbija ni Srbija. Ona Srbija, za katero se mi borimo, cela Srbija, od te Srbije smo na žalost daleč."

AFETIT BLAZNEGA NACIONALIZMA: V isti številki časopis SRPSKA BORBA prinaša tudi govor g. Božidara Purića, bivšega predsednika zloglasne jugoslovanske ženitbene vlade za časa vojne, ki je danes tudi eden od vodij "jeklenih Srbov" katerega edina kvalifikacija je, da je bil pokojni Nikola Pašić njegov tast. "Prišli smo v emigracijo da se borimo. Da se borimo za srbsko državo", pravi g. Purić in da bi objasnili meje srbske države, je povedal enekdoto iz življenja svojega tasta Nikole Pašića, ko se je delal sporazum med Srbijo, Bolgarijo, Grčijo in Črno Goro za napad na Turčijo in osvoboditev okupiranih krajev. "Pašić je zahteval Voden, Dramo, Serez in Solun", pravi g. Purić, "Neki mlad uradnik ga je opozoril: 'G. predsednik, tam vendar ni Srbov, kar vi zahtevate!' Starec (Nikola Pašić) ga je pogledal in mu odgovoril: 'Veš, ne smeš ljubiti samo narod, ampak moraš ljubiti tudi reko in goro. Vse to je bilo naše, pa bo zopet postalo naše'". Časopis SRPSKA BORBA piše, da je bil ta del govora zeta Nikole Pašića pozdravljen z "burnim ploskanjem".

GLAVNI SOVRAŽNIKI SRBSTVA: Tretji vodja "jeklenih Srbov", profesor g. Lazo Kostić, je v govoru objavljenem v glasilu kanadskih "jeklenih Srbov" KANAD-

SKI SRBOBRAN, z dnem 3. julija 1958, dejal da ima Srbstvo DVA glavna sovražnika: "Največja nevarnost nam grozi od Hrvatstva in Hrvatov. Tako danes, kakor tudi preje, kot vedno v naši novejši zgodovini...", "Za Hrvati so naši 'Jugoslovani' nedvomno največja nevarnost za Srbstvo...".

"JUGOSLOVENI, NA OKUP!" Pod tem naslovom prinaša časopis JUGOSLOVEN, glasilu "Združenja svobodnih Jugoslovanov na Švedskem" članek svojega urednika g. M. Gjurkovečkega v številki julij-avgust 1958. Ta članek pojasnjuje stališče omenjenega združenja - res čudno stališče! Že l. 1957 v junijski številki piše JUGOSLOVEN: "Vse govori v prid, da smo en, velik, nerazdeljiv slovanski narod. Jezik, običaji in videz ne razdvajajo Srba od Hrvata - nju razdvajajo edino pokvarjeni politiki, blazneži in tuji plačanci. Pa če je tako in ko celi svet dokazuje da je Jugoslavija stvarnost in da smo mi Jugoslovani, ali moremo potem trditi da nismo - če ne spadamo med številne grobarje svojega naroda". V omenjenem članku pa g. Gjurkovečki piše med ostalim: "Vse ono kar bi nas moglo razdvajati, moramo pustiti pri strani. Vprašanje notranje ureditve, oblika države, bodoče ustave in podobno se mora pustiti samemu narodu v domovini. Trkati se na prsa, da smo demokrati in še v naprej vsiljevati narodu svoje ideje, daje zelo slab dokaz tej demokraciji... Pustimo narodu, da v svobodni domovini in na svobodnih volitvah odloči - ali je za monarhijo ali republiko; ali želi centralistično ali federalivno ureditev, ali hoče sprejeti program HSS, zemljoradnikov, resolucijo v vasi Ba ali nekaj sodobnejšega glede na Združeno Evropo itd - vse to prepustimo zmučenemu, a skozi vse nevihte ojeklenelemu in politično zrelemu narodu da odloči. Nam ostane edina in izključna naloga - da pride ta narod čimprej do svobode. Taka osnova zbiranja naše celokupne emigracije je zelo enostavna in za vse sprejemljiva: Rušenje komunistične diktature, integriteta obstoječih državnih meja in spoštovanja svobodne volje naroda na svobodnih volitvah..."

Tako pisanje pa na žalost naredi mučen vtis na vsakega človeka ki je za Jugoslavijo, pa je istočasno tudi demokrat. Ni dvoma, da člani omenjenega Združenja iskreno žele Jugoslavijo in demokracijo, a zaradi gotovih razlogov gledajo na cel problem preveč rožnato in jim vse izgleda enostavno in se čudijo, da ni njihovo stališče sprejemljivo za vse. Mogoče so pa razlogi za to v znatni meri tudi nepopolno ali napačno pojmovanje demokracije? V emigrantskem tisku se često označuje, da je demokracija vladanje večine, z drugimi besedami: naj bo tako, kot večina odloči - v gornjem primeru večina naroda. Ne da bi zahajal v obširna tolmačenja pojma demokracije pomeni ta tudi VLADANJE POTOM RAZPRAVLJANJA (diskusije), medtem ko pride glasovanje - ugotavljanje, kaj večina misli - šele na koncu diskusije. JUGOSLOVEN pa izključuje vsako možnost razprave v emigraciji, kjer vsaj mi lahko obravnavamo vse probleme, ko jih že narod pod komunistično diktaturo ne more. Kaže, da g. Gjurkovečki ne želi nikjer nikake diskusije, ker smatra vsako razpravo "vsiljevanje idej narodu".

Na koncu svojega članka g. Gjurkovečki še pravi: "Smatramo, da je lahko in naj bi bil sam obstoj Jugoslovanskega narodnega odbora v Londonu kakor tudi njegova sedanja avtoritativna in nekompromitirana sestava jedro tega zbiranja...". V tem oziru zavzema g. Gjurkovečki danes že zastarelo mišljenje jugoslovanskih demokratov, ki so pred desetimi leti verjeli, da bo mogel londonski JNO izvršiti nekako zbiranje, - da bo jedro tega zbiranja. Medtem ko je vprašanje "avtoritativne in nekompromitirane sestave" JNO-ja do neke mere sporno in so mišljenja deljena, je izkušnja pokazala, da ni jedra v orehu JNO-ja. Poleg tega ni pravično pričakovati od spoštovanih starcev v JNO, da bi se ti bavili s čisto tehničnimi posli zbiranja.

KRALJEV FOND: Septembrski RAVNOGORSKI BOREC poroča: "Iz Fonda za pomoč kraljevi pisarni pri pokrajinski upravi Združenja Borcev K. J. V. "Draža Mihailović" (v Veliki Britaniji) smo naprošeni, da objavimo sledeče stanje sredstev tega fonda:

Do 16.8.1958 prejeto £4443.8.0 (ca 12.500 dolarjev)

Poslano pisarni Nj. V. Kralja £4230.3.0

Izdano za poštnino in drugo £44.18.0 "

B. Simonič

F. Erjavčevovo brošuro "Nastanek slov. polit. strank" kakor tudi "Iz bojov za slovensko avtonomijo" dobite pri BM/PRAVDA, London W.C.1 in pri "SAVA Service Agency", 198 Balsam Ave. S., Hamilton, Ont. Canada. Cena vsakemu zvezku je v Angliji 3/-, v Ameriki pa 50 c, pri čemer je poštnina vključena.

OD MESECA DO MESECA

Povišale so se cene kruhu, sladkorju, tobaku, elektriki in železniškim vozovnicam. Cena moki se je dvignila za povprečno tri dinarje za kilogram, a cena kruhu za štiri. Sladkor se je podražil od 145 na 170 din za kg. Električna stana sedaj en dinar več za vsako kilovatno uro. Cigarete in tobak stane^{ta} 15% več, isto železniške vozovnice. Ta dvig cen je povečal življenske stroške za 3%.

Istočasno so se zvišale tudi plače in sicer za povprečno 7%, kar pomeni 4,6 čiste povišice. Plačilni sklad v podjetjih se bo dvignil za 9%, kar bo omogočilo podjetju večji dohodek, iz katerega bodo lahko izplačali 7% povišico. Državni uradniki bodo dobili povišico v skladu z njihovim plačilnim razredom. Nižji uslužbenci bodo dobili več kot višji. Vajenci v podjetjih bodo prejeli pavšalno povišico 700 dinarjev. Enako delavci, katerih 7% povišanje ne bo doseglo 700 dinarjev.

Otroške doklade za družine s tremi ali večimi otroci so se dvignile za 240 dinarjev. Najnižja pokojnina, ki je bila doslej okroglo 5.800 din, bo odslej 6.500. Invalidnine se bodo zvišale pavšalno za 700 dinarjev, dokler ne stopi v veljavo novi zakon o invalidskem zavarovanju.

Novo povišanje je stopilo v veljavo z oktobrom, čeprav ga skupščina še ni odobrila. Obenem je zvezna vlada zabranila vsako povišanje cen - razen zgoraj omenjenih. Do usvojitve novega družbenega plana za 1959 leto ljudski odbori ne smejo povišati cen občinskih uslug, rent ali davkov. Pričakovati je, da se bodo rente močno povišale kasneje, ker sedaj niso zadostne za vzdrževanje hiš.

KRATKE GOSPODARSKE VESTI: Mariborska tovarna avtomobilov TAM bo prihodnje leto izdelala 2.400 4½ tonskih tovornih avtomobilov po neki nemški licenci.-

Dnevna proizvodnja premoga v Velenju je sedaj 6.250 ton. To je bilo doseženo po tkzv. "drugi fazi modernizacije" rudnika. Računajo, da se bo proizvodnja v 1962.letu dvignila na 3 milijone na leto po končani "tretji fazi".-

V Koprju gradijo novo пристanišče za prekoceanske ladje. Končano bo v dveh letih.-

Največjo opekarno v Jugoslaviji bodo zgradili v Pančevu. Izdelovala bo 15 milijonov opek na leto. V kratkem bo tam pričela obratovati opekarna, ki bo izdelovala 7 milijonov opek na leto. To je važno zaradi pomanjkanja gradbenega materiala, ki zavira gradnjo hiš sedaj.-

Jugoslovanska ladja DEVAR je 10.oktobra odplula na svoje prvo redno potovanje na liniji Reka-Trst-Neapelj-Genoa-

Barcelona-Rio de Janeiro-Montevideo-Buenos Aires. Potovanje bo trajalo tri mesece.-

Ladjedelnica Uljanik v Puli je dokončala podmornico SUTJESKA.-

V toku so dela za izboljšanje ceste od Ljubljane do Maribora in nato do meje. Modernizirana bo tudi cesta Naklo-Kranj do ljubeljskega prelaza.

V Zenici so spravili v pogon tretjo visoko peč, čemur so prisostvovali tudi Tito, Jovanka, Ranković in drugi. Zenica je največji jugoslovanski metalurški center, katerega so gradili 10 let. Letna proizvodnja tega centra je: 600.000^{on} metalurškega koksa, isto toliko surovega železa, nekoliko več surovega jekla in nekaj manj valjanih in kovanih proizvodov (540.000 ton). To predstavlja 62% vsega jugosl. metalurškega koksa, 65% vsega surovega železa in 51% vsega doma proizvedenega surovega jekla. Center zaposluje 13.500 delavcev in nameščencev. "Hudobni jeziki" pravijo, da se direktorji Zenice zelo hitro menjavajo, ker jih večina dobi po nekaj mesecih "povišanje" v Sremsko Mitrovico (zloglasne ječe).

POLITIČNE ZADEVE: Bogdan Osolnik je postal tajnik pripravljalnega odbora za proslavo 40-letnice jugoslovanske KP (glavna proslava bo od 20. do 23.aprila 1959.). Predsednik je kajpak Tito.- Kdo je Bogdan Osolnik? Absolvent pravne fakultete v Ljubljani in medvojni partizan. Po vojni je bil "ljudski poslanec" v slovenski skupščini (1946-51), sekretar pokrajinskega komiteta za Gorenjsko, glavni urednik "Ljudske Pravice", sekretar Okrožja Ljubljana-Novomesto, pomočnik ministra prosvete federativne vlade (1949-51), direktor Radia Jugoslavija v tujih jezikih (1951-52), generalni konzul FLRJ v Münchenu in svetnik veleposlaništva v Rimu (1952-54), opolnomočeni minister-svetnik v veleposlaništvu v Moskvi (1954-56), tajnik odbora zvezne vlade za prosveto in kulturo (1956-58) in sekretar sekretariata za informacije zvezne vlade, kar je postal letos v aprilu. Obenem je član CK Zveze Komunistov Jugoslavije. A star je samo 38 let, kar pomeni, da ga čaka visoka bodočnost vkolikor ne bi gavge bile višje.

Organizacijsko-politični sekretariat CK Zveze Komunistov Jugoslavije je imel sejo, na kateri je ugotovil, da je imela Zveza 30.junija letos 789.624 članov. V prvi polovici 1958 se je število povišalo za 44.490, ne

vključujoč izključene člane. Izza kongresa jih je bilo sprejetih 34.558 (t. j. od aprila letos). Od teh jih je bilo okroglo 58% delavcev in kmetov. Najmanj je bilo sprejetih žena. Izmed bivših kominformistov jih je bilo samo v Srbiji ponovno sprejetih 849 (!).

Albanija je pred kratkim začela ostro kampanjo proti Jugoslaviji, češ da zatira albansko narodno manjšino na Kosovu in Metohiji. Kolj Široka, predsednik prosvetnega sveta autonomne Kosovsko-Metohijske Oblasti (Kosmet), je v nekem interview-u izjavil, da v Kosmetu hodi v šolo 140.000 učencev, od katerih jih je 85.000 Šiftarjev (Albancev) in 5.500 Turkov. Od 4.000 učiteljev jih je 2.000 Albancev in 125 Turkov. Šolske knjige so pisane tako v albansčini kot v turščini.

Jugoslavija je ostro protestirala proti Wedenigovem naročilu šolskim nadzornikom na Koroškem, da ukinejo pouk v slovenščini, t. j. da ukinejo dvojezične šole. Boris Kraigher, predsednik slovenske vlade, je zagrozil, da bo prišlo do prekinitve dobro se razvijajočih odnosov med Jugoslavijo in Avstrijo, ako bo Avstrija še vnaprej odbijala, da izpolni določbe mirovne pogodbe, ki se tičejo jugoslovanske narodne manjšine.

Okrog 230 delegatov pravoslavnih duhovnikov, menihov in vernikov je prisostvovalo zasedanju "Narodnega Sabora Makedonske Cerkve", ki je obnovil ohridsko naškofijo in postavil episkopa Dosi teja za prvega metropolita Makedonske pravoslavne Cerkve. Sabor je tudi odločil, da bo v kanonskem pogledu nova Cerkov podvržena srbski patriaršiji.

Poznano je, da je pokojni patriarh Vikentije nedavno potoval po Makedoniji, da bi v zadnjem trenutku preprečil ločitev makedonskih pravoslavcev od srbske pravoslavne cerkve. Bil je celo tako naiven, da je prosil samega Tita, da posreduje. Tito mu je odgovoril, da bo podprl vsak sporazum, ki ga bodo srbski in makedonski pravoslavci dosegli med seboj. Makedonski pravoslavci, ki enako lojalno podpirajo režim, so se odločili za kompromis v gornji obliki.

DIPLOMATSKA SLUŽBA: Marko Nikezić, bivši veleposlanik v Češkoslovaški, je postal novi veleposlanik v ZDA na mesto Leo Mateša, ki je zamenjal dr. Jožo Vilfana kot generalni tajnik predsednika republike. Vilfan je preko noči postal ljudski poslanec v Sloveniji in član slovenske vlade. Dan za tem je postal podpredsednik vlade. Pravijo, da je odstopil kot generalni tajnik pri Titu zaradi prenapornega dela (verjetno je

pisal Titove govore odn. jih saj priredil v spodobni obliki za tisk) in zaradi slabega zdravja. Vilfan je član CK Zveze slovenskih komunistov in član sodišča v Hagu. Njegova žena, Marija, je tajnica komisije Socialistične Zveze Jugoslavije za mednarodne veze. V slovenski vladi je nadomestil Janeza Vipotnika, ki je teh stvari že navajen (doslej je bil že dvakrat v vladi).

Nikezićev položaj na Češkem je zavel Jakša Petrić, dosedanji šef tiskovnega urada zunanjega ministrstva. Njegov položaj kot govornik zunanjega ministrstva na petkovih tiskovnih konferencah je dobil Drago Kunc, svoječasni svetnik v jugoslovanskem veleposlaništvu v Indiji. Dušan Kveder, ki je sedanjí veleposlanik v Indiji, je postal še poslanik v Afganistanu in na Cejlonu. Dr. Žiga Vodusek je nadomestil Mitjo Vošnjaka kot generalni konzul v Trstu.

NESREČE: 61 rudarjev je izgubilo življenje, ko je v premogovniku Podvis blizu Knjaževca (Srbija) eksplodiral transformator, ki je zanetil splošni požar. V jami se je v trenutku nesreče nahajalo 190 rudarjev.

Nedavno pred tem se je zgodila težka nesreča na gradilišču vodne centrale Kokin Brod pri Rutošah, Prijepolje (Srbija), ko je eksplodiralo strelivo v enem izmed podzemskih rogov in zadušilo 23 delavcev. 9 jih je umrlo kasneje v bolnici. Strelivo je bilo v rovu proti predpisom in več voditeljev gradilišča je bilo aretiranih.

V Zenici je nek mehanik ukradel kobaltovo iglo, katero so uporabljali za nadzorovanje poslovanja visokih peči s pomočjo izotopov. Možu je bila igla všeč, ker je bila zlate barve in je hotel iz nje delati prstane - a ni imel pojma, da se igra s smrtjo. (Radio aktivno značenje kobaltove igle sega v polmeru 15 metrov.) Položil jo je v predal v svoji delavni sobi, skozi katero je šlo okrog 18 delavcev, ki so se na koncu vsi znašli v bolnici z bolečinami v glavi in drugih predelih telesa. Najneumnejše je bilo seveda to, da je uprava držala to iglo v svitleni posodi brez vsakega opozorila na njej.

OBISKI: Norveški predsednik vlade Gerhardsen in indonezijski predsednik vlade Djuanda sta uradno obiskala Jugoslavijo in razgovarjala s Titom, Kardeljem in ostalimi. Koča Popović, državni tajnik za zunanje zadeve, bo obiskal Anglijo od 28. do 31. oktobra. Vrnil bo obisk Selwynu Lloyd.

IVAN STANIČ